

Valsts prezidenta Egila Levita runa konferencē “Vienoti taisnīgumam” Ļvivā

Publicēts pirms vairāk nekā 2 gadiem

Publicēts: 03.03.2023.

Jūsu Ekselence prezident Zelenski, cienījamie juristi, dāmas un kungļi

I

Pateicos ģenerālprokuroram Andrijam Kostinam par uzaicinājumu piedalīties šajā nozīmīgajā konferencē.

Ukraina turpina militāro cīņu kaujas laukā. Ukrainai ir jāuzvar, un tā uzvarēs.

Krievija zaudēs un tiks saukta pie atbildības par agresijas noziegumu, kas ir smagākais noziegums starptautiskajās tiesībās. Visu noziegumu noziegums.

Mūsu uzdevums šajā konferencē ir sagatavoties Krievijas saukšanai pie atbildības. Mēs apspriedīsim dažādas iespējas un to, kāpēc cita ir labāka par citu.

II

Man ir 24 gadu pieredze tiesneša amatā starptautiskajās tiesās, un es varu teikt, ka visas šīs iespējas ir labākas nekā nedarīt neko. Starptautiskās sabiedrības un starptautisko tiesību subjektu klusēšana būtu “zaļā gaisma” ikvienam diktatoram pasaulē, ikvienam tirānam. Tas būtu nepareizs signāls.

Latvija arī ir piedzīvojusi Krievijas okupāciju, nogalināšanu, deportācijas un diktatūru 50 gadu garumā. Mūsu upuri tā arī nekad nepieredzēja taisnīgumu. To nekad arī nepieredzēja Ukrainas holodomora upuri.

Taču šodien mums šī tendence ir jāmaina. Mums beidzot ir jāsauc Krievija pie atbildības par saviem noziegumiem. Sākot ar Krievijas vadību un beidzot ar katru Krievijas karavīru, kurš nogalina, izvaro, izlaupa un iznīcina.

Vēlāk mēs apspriedīsim atbilstošus mehānismus, kā saukt Krieviju pie atbildības. Juridiskā sabiedrība ir radoša. Mēs ne tikai atsaucamies uz precedentiem, mēs tos arī radām.

Mēs izveidojām īpašus starptautiskus tribunālus Ruandai, Libānai, bijušajai Dienvidslāvijai un citiem. Nirnbergas tribunālu izveidoja tikai četras valstis, bet tam bija milzīga ietekme uz starptautisko tiesību attīstību.

III

Tas ir juridiski iespējams. Ir vajadzīga tikai politiskā griba.

Mani iedrošina pieaugošā politiskā griba, pieaugošais impulss izveidot īpašu starptautisku tribunālu.

Piemēram, Eiropas Parlamenta š. g. 19. janvāra rezolūcija un Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas š. g. 26. janvāra rezolūcija. Abas institūcijas, kas pārstāv Eiropas demokrātiskās valstis un to tautas, nepārprotami atbalsta šādu īpašu tribunālu.

Eiropā, Rietumos pieaug politiskā griba

IV

Ārpus Eiropas, ārpus Rietumiem mums, politiķiem, vēl ir daudz darāmā. Tā sauktie Globālie dienvidi ir dažādi.

Daži no tiem ir pakļauti politiskam un ekonomiskam spiedienam no Krievijas puses. Daži šo karu uzskata par Eiropas lokālu problēmu ar *“Schadenfreude”* elementu.

Tomēr ir cerība, kā liecina nesenie balsojumi Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālajā asamblejā.

Pasaule pamazām zaudē bailes no Krievijas.

Ukraina ir zaudējusi jebkādas bailes.

Tagad Krievijai ir jābaidās par tās pastrādātajiem noziegumiem

V

Dārgie draugi un kolēģi!

Nākamajā paneldiskusijā tiks izskatīti dažādi globālie atbildības mehānismi, kas ir ieviesti vai tiek apsvērti, lai nodrošinātu taisnīgumu par nežēlīgiem noziegumiem.

Krievijas uzsāktais agresijas karš rada eksistenciālus draudus starptautiskajam mieram un drošībai un uz noteikumiem balstītai starptautiskajai kārtībai.

Uz šādu rīcību ir jāreaģē ar visstingrāko atbildi, lai dotu skaidru signālu – agresija vai militārs iebrukums pret citu suverēnu valsti nav pieļaujams.

Mēs slavējam Ukrainu par tās prasmi izmantot visus pieejamos starptautisko tiesību mehānismus, laireagētu uz Krievijas agresiju un nodrošinātu valsts un individuālo atbildību.

Šo mehānismu izmantošana vēlreiz apliecina to nozīmi un pierāda, ka starptautiskajām tiesībām ir instrumenti, ar kuriem reaģēt uz starptautisko tiesību pārkāpumiem.

VI

Pašlaik trīs starptautiskie mehānismi jau ir sākuši izvērtēt Krievijas valsts atbildību.

Pirmkārt, Ukraina cenšas panākt, lai Starptautiskā tiesa konstatētu, ka Krievija ir sagrozījusi tā saukto Genocīda konvenciju (1948. gada Konvencija par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to) un izmantojusi nepatiesus apgalvojumus par genocīda pastrādāšanu Ukrainā kā ieganstu militāram iebrukumam.

Latvija ir Genocīda konvencijas dalībvalsts un ir patiesi ieinteresēta šīs konvencijas interpretācijā saistībā ar ļaunprātīgiem apgalvojumiem par genocīdu. Šī iemesla dēļ Latvija ir iesniegusi Starptautiskajai tiesai deklarāciju, iestājoties šajā lietā kā trešā puse.

Otrkārt, Ukraina ir iesniegusi starpvalstu pieteikumu Eiropas Cilvēktiesību tiesā (ECT) un lūdz ECT konstatēt, ka Krievija ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

Latvija arī šajā lietā ir iestājusies kā trešā puse.

Treškārt, jautājums par Krievijas nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu. Mēs atzīmējam darbu pie zaudējumu reģistra izveides, kā arī centienus izveidot tiesisko pamatu iesaldēto un imobilizēto Krievijas aktīvu izmantošanai Ukrainas atjaunošanai un kompensācijām.

VII

Tagad pievērsīsimies individuālajai atbildībai.

Līdztekus valsts atbildībai ir jānodrošina arī individuāla atbildība par vissmagākajiem starptautiska mēroga noziegumiem.

Starptautiskā sabiedrība ir piešķīrusi jurisdikciju pār šiem noziegumiem – agresijas noziegumiem, kara noziegumiem, noziegumiem pret cilvēci un genocīdu – Starptautiskajai krimināltiesai Hāgā.

Mēs uzskatām, ka Starptautiskā krimināltiesā ir liels sasniegums starptautiskajās tiesībās, un mēs apņemamies pilnībā atbalstīt Starptautisko krimināltiesu.

Latvija ir sniegusi brīvprātīgu finansiālu ieguldījumu Starptautiskajai krimināltiesai, ir norīkojusi ekspertus un meklē citus veidus, kā tai palīdzēt.

VIII

Tomēr mums jāatzīst, ka, ņemot vērā to, kādā veidā ir formulēti Starptautiskās krimināltiesas Statūtu grozījumi attiecībā uz agresijas noziegumu, tā nevar īstenot savu jurisdikciju pār šo noziegumu, ja to izdarījuši Krievijas pilsoņi.

Tāpēc pašlaik neviens starptautisks mehānisms nevar īstenot jurisdikciju attiecībā uz agresijas noziegumu, kas pastrādāts pret Ukrainu.

Tas ir nepieņemami.

Agresijas noziegums ir citu starptautisko noziegumu, kurus pašlaik izmeklē Starptautiskā krimināltiesā, avots.

Šī plaisa ir jānovērš.

IX

Sekos divi secinājumi.

Pirmkārt, mums ir jānovērš šī plaša nākotnē, tāpēc ir jādomā par Romas Statūtu grozīšanu šajā nolūkā.

Otrkārt, un tas ir vissvarīgāk, mums ir jānovērš šī plaša attiecībā uz noziegumu, kas pastrādāts pret Ukrainu.

Jau 2022. gada 2. martā Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja nosodīja Krievijas agresiju pret Ukrainu, tādējādi konstatējot, ka ir notikusi agresija.

Tāpēc mums ir jāizveido leģitīms mehānisms, lai nodrošinātu atbildību par agresijas noziegumu pret Ukrainu.

X

Vēstures gaitā starptautiskā sabiedrība ir atradusi radošus un inovatīvus veidus, kā vērsties pret zvēriem noziegumiem, lai nodrošinātu atbildību un tiesiskumu.

Kopīgiem spēkiem mēs esam izveidojuši starptautiskus tribunālus par noziegumiem, kas pastrādāti Otrā pasaules kara laikā, bijušajā Dienvidslāvijā, Ruandā, Sjerraleonē, Kambodžā u. c.

Šie tribunāli paveica lielu darbu, izmeklējot un iztiesājot kara noziegumus, noziegumus pret cilvēci, genocīdu un noziegumus pret mieru.

Savā ziņā mūsu pašreizējais uzdevums ir vieglāks – mums ir vajadzīgs jauns risinājums tikai viena nozieguma izskatīšanai, un mums jau ir starptautiski pieņemta šī nozieguma definīcija. Citos aspektos uzdevums ir sarežģītāks gan juridiski, gan politiski.

XI

Vēsturiski var identificēt divu veidu īpašos tribunālus – starptautiskos tribunālus un hibrīda tribunālus.

Bijušās Dienvidslāvijas Kara noziegumu tribunāls bija starptautiskais tribunāls, un Kambodžas tiesu Ārkārtas palātas tiek uzskatītas par hibrīda tribunālu.

XII

Mēs nevaram kopēt šos precedentus, taču mēs noteikti varam no tiem smelties iedvesmu. Mums ir jārada kaut kas jauns, mums ir jāattīsta starptautiskās tiesības. Un šis ir īstais laiks, lai attīstītu starptautiskās tiesības Krievijas agresijas pret Ukrainu gadījumā.

Jāatgādina arī, ka agresijas noziegums ir vadības noziegums. Tāpēc jebkuram mehānismam, ko mēs radīsim attiecībā uz agresijas noziegumu, ir jāspēj nodrošināt Krievijas vadības atbildību.

Tas neizbēgami rada jautājumus par imunitāti un to, vai ir veidi, kā radīt juridisku pamatu likumīgiem izņēmumiem attiecībā uz valsts augstākās vadības personu imunitāti.

Šajā ziņā kā vadlīnijas kalpo Starptautiskās tiesas secinājumi apcietināšanas ordera lietā attiecībā uz iespējamiem izņēmumiem no personas imunitātes.

XIII

Latvija kopā ar citām līdzīgi domājošām valstīm uzskata, ka *ad hoc* starptautisks tribunāls ANO paspārnē var nodrošināt Krievijas augstākās vadības atbildību.

Balstoties uz precedentiem, mēs ierosinām izveidot *ad hoc* starptautisko tribunālu, noslēdzot vienošanos starp ANO ģenerālsekretāru un Ukrainu, pamatojoties uz ANO Ģenerālās asamblejas rezolūciju, kā tas tika darīts Kambodžas gadījumā.

Mēs uzskatām, ka tas būtu iespējams, jo ANO Ģenerālā asambleja ir konstatējusi, ka ir noticis Krievijas agresijas akts, un Starptautiskā tiesa savā judikatūrā jau iepriekš ir secinājusi, ka ANO Ģenerālajai asamblejai ir noteikta kompetence attiecībā uz miera un drošības uzturēšanu.

Tomēr nevajadzētu aizmirst arī citas iespējas.

XIV

ANO paspārnē izveidotais starptautiskais tribunāls nodrošinātu visspēcīgāko starptautisko leģitimitāti un saskaņā ar Starptautiskās tiesas un Starptautiskās krimināltiesas judikatūru pieļautu atbrīvojumus no personas imunitātes.

Viss, kas mums nepieciešams, lai izveidotu šādu tribunālu un nodrošinātu pilnīgu atbildību, ir apņēmība un politiskā griba.

Visbeidzot mums jāpatur prātā, ka Baltkrievija ir ļāvusi Krievijai izmantot savu teritoriju, lai veiktu agresijas aktu pret Ukrainu. Tāpēc mums ir jārisina arī Baltkrievijas atbildības jautājums.

XV

Dārgie draugi un kolēģi!

Šāda īpaša tribunāla izveide ir nepieciešama divu iemeslu dēļ.

Pirmkārt, tas ir nepieciešams, lai panāktu taisnīgumu Ukrainai.

Un, otrkārt, tas ir nepieciešams, lai nepārkāptu starptautisko tiesību standartu, kas jau 1945. gadā tika panākts ar ANO Statūtiem, kuri aizliedz agresīvus karus.

Tādā gadījumā pasaule atkal nonāktu militārajā anarhijā. Nevienš negribētu dzīvot tādā pasaulē.

Tāpēc šāda tribunāla izveide ir ne tikai Ukrainas, bet visas starptautiskās sabiedrības interesēs.

Saistītas tēmas

[Ārlietas](#) [Egils Levīts](#)

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-runa-konference-vienoti-taisnigumam-lviva>